

Sarkis, Gökkuşığı ve Çocuklar

Sarkis'in "Gökkuşığı Renkleriyle Çocukların Yağmur Çağrısı" sergisi 4 Aralık günü Dirimart Dolapdere'de açıldı. 5 Ocak'a dek sürecektir sergi ve serginin kavramsal geçmişi hakkında usta sanatçıyla bir söyleşi gerçekleştirdik.

Gökkuşığı Renkleriyle Yağmur (Çocukların Çağrısı) fikri nasıl doğdu ve ilerledi?

2013'te ben Galeri Mânâ ile çalışıyordum. Sergi iki kısımlı oldu. Çünkü bu Taksim'deki olaylar başladığında galeriler de kapandı. Serginin bir aylık bir hayatı oldu. Sonra galeri açıldı. Benden rica ettiler, bu sergiyi böyle bırakmayalım diye. Sen bir iş yaratmak istersen bu sergiye katalım onu ve ikisi arasında bir birleşme olsun, dediler. Arada olaylar olmuş tabii. Toplandık galeride ve ben büyük kâğıtlar istedim, neondan birtakım şeyler çizmeye başladım. Bir ara gökkuşuğunu çizerken -ama siyah çiziyorum yani- artık elim mi titredi yahut da o görüntü kırılma noktasından mı geldi, galiba oraya doğru gitti diyelim; hani Bing Bang'i bilirsiniz, birden bir kırılma noktalarından bir şeyler doğuyor, ben o Big Bang'in kırılma noktasını, yani her olayda, işte politik olsun, kadınların durumu olsun, o kırılmayı temsil etmeye başladım.

Oradan sonra başka şeyler doğuyor diye. Ve en hassas nesneyi yahut da olayı, gökkuşuğunun kırılma zamanlarını çizmeye başladım. Oradan başladım 2013'te. Bir paralel durum ortaya çıktı. O zamanlarda bunu çizdim, neonlarını yaptık, yerleştirdik ve sergiyi açtıktan 10-15 gün sonra Kabataş'ta yaşlı bir adam merdivenleri boyamış gökkuşuğı renkleriyle. Tabii benim yaptığım onun kulağına gitmemiştir, olabilir de tabii. Bunlar bağlandı birbirine. Gökkuşakları oradan doldu 2013'te.

İstanbul Modern, bunun büyüğünü istedi. 15-16 metre büyüklüğünde, cephesine koydular. Sonra Venedik Bienali'nde bu büyük kırılma noktalarını anlatmak için kullandım. O zamanlar çocukları da davet ettim. Çocuklardan çizmesini istedim. Yani gökte parçalar oradan oraya gidiyorlar. Onlardan yedi tanesini yakalayıp gökkuşağı renkleriyle hafifletip davet ettim aynaların üzerine.

“Dokunma Çok Eskiye Gider”

Bu 2015'teki dokunma olayları çok eskiye dayanır. 1980 yıllarında birtakım ikonalar yapmaya başladım ki Arter'de gösterdim ben onları. Dikkat ettiniz ya, o ikonalarda çok dokunmayla yapılmış şeyler var. Bu da çok eskiye gider. Yani ikonalar kiliselerde yapıldığı zaman ona gözle bakmazsın sadece, dokunursun bir de. Yani sadece gözle dokunmuyorsun, dokunuyorsun onlara ve izini bırakıyorsun. O ilk dokunma oradan başladı.

Ben 80- 85 yıllarında bir sanat yerini idare ediyordum. 10 sene boyunca yarattım ve idare ettim. Öğrencilerimin çoğu 18-28 yaşlar arasındaydı. Çocuklarla ilişkim olmadı, hep büyüklerle, 1998'e kadar sürdü bu. Sonra müze sergilerinde bir okul kurmaya başladım. O da büyüklerle sadece. Akademiyi bitirenlere, talebelere pek değil. Onlar bana gelsinler, onlar seçsinler beni istedim. Mesela müze, “Sarkis'in sergisi dört ay sürecek, onunla konuşmak isteyen ama sadece yapıtlarınız üzerine, müracaat etmek isteyenler başvursun,” diye ilan ediyor. Seçim yok. İlk telefon edenleri alın dedim ben. Bir şeye dikkat edin dedim sadece. Erkeklerin çoğunlukta olmamasına. Bu 2000 yılında oluyor. Tarihler çok mühim benim için çünkü hep birbirinin arkasına geçerek gidiyor.

Bordeaux'daki müzede çok çok büyük bir, yani Arter'in tümünü kapsayan bir sergim oldu ve okulu da orada kurdum. 33 kişilerdi. Haftada iki kere ya da üç kere alıyordum. Sabah geliyordu biri. Onu birisi kapıdan alıyordu, bana getiriyordu. Kapalı bir yerde buluşuyorduk.

Bana işlerini göstermek için, anlatmak için birtakım şeyler buluyordu. O zaman böyle bilgisayar yok. Yani slaytlar gibi şeylerle gösteriyordu. Orada ona çay yapardım. Öğle saat birde müzenin çok iyi bir lokantası vardı, oraya çıkardık. Yemek listesini ben veriyordum. Sulu yemek istemiyordum çünkü yine o masada yemek yerken çizebileyim istiyordum. Ondan sonra ben bir saatlik müddet istiyordum. Kapanıyordum. Benim bir yerim vardı, müzik dinliyordum. Sonra benim sergimin içine girip halkla buluşma amacım vardı. Okul buydu. Ve ilk soruyu o benim sabah beraber yaşadığım kişi soruyordu bana.

Ondan sonra bir kayma oldu. Bir kadın okul hocası benim yaptığım filmlerin senaryolarını kullanmış. 6 ila 10 yaşında çocuklara göstermiş. Çocuklar da o senaryolardan sonra birtakım filmler yahut da işler üretmişler. İki sene sonra haberi geldi bana. İşlerin nasıl birleştiğini anlatmak istiyorum size. Bir de haber aldılar tabi benim sergilerimde –ama sadece müze sergilerimde– gençlere bir dönük bir tarafım olduğunu, çocukları da devreye nasıl sokabilirim diye sormaya geldiler.

2000'de bir yerde giysiler yaptım. Bunu 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçerken böyle bir sergiye davet edildim. Orada bu floresan renkli giysilerin 1900 yılından başlayıp 2000 yılına kadar nasıl değiştiğini, çocuk giysilerini bir giysi sanat tarihçisiyle çalıştım. Bin küsur tane model çıktı. Ben bunlardan 20 tanesini seçtim ve hakiki bir terzi ile çalıştım. Ve 2000 yılında hem onu gösterdik hem benim o müzedeki büyüklerle çalışmalarımı, onlar birleşmeye başladılar.

2002 yılında bir sergi yaptım Paris'te. Su içinde suluboya çalışmaları, onlardan sonra çocukları devreye sokmak fikri doğdu. O hoca kadın beni senaryomu alıp çocuklara gösterdikten, onların birtakım şeyleri yarattıklarını gördükten sonra bu başladı. Yani nasıl bakın keşişiyor. Bir sergimde sırf bu atölyeler üzerineydi. Mesela bir atölyede su içine sulu boya atölyesi, 25-24 kişilik bir masa başladı. Onun yanında da başka bir odada kanaryalara ötmeyi öğreten bir atölye kurduk. İlk orada doğdu.

Yaptırmak Değil, Çağırarak

Bu su içinde suluboya atölyesi oradan oraya çok zıplamaya başladı. Mesela Japonya'da 16 yıldır bu yapılıyor. Artık onlara bıraktım. Onlar yaratıyorlar. Almanya'da var, İsviçre'de var, Fransa'da var. Türkiye'de Aksanat bunu aldı 2005 yılında, hâlâ devam ediyorlar. İstanbul Modern'deki sergimde bu suluboya atölyesini yapamadım fakat benim okulumu devam ettirdim orada.

Bir de konuda bir yaptırmak var. Onun için serginin adına "çağırarak" diyorum. Ben bütün konsepti verdim. Anlattılar işimi. Mesela Mardin'de o büyük yaylaya bakıyor. Artık onlara, çocuklara başında durup şunu yapacaksın demeyip araçlarla iş yapmaya başladım. Onun da sebebi benim yaşım. Çünkü bana bağlı kalmalarını istememeye başladım. Bir on yıl oluyor. Şimdi 86 yaşındayım. Birtakım şeyleri alıp devam ettirmelerini istiyorum.

"Onlar Birer Nota Aslında"

Hrant'ın müzesini bilirsiniz. Bir tazelik getirmek amacıyla şimdi çocuklar gelsinler, dedim. "Onlar," dedim, "temiz havanın kendisi. Sesin kendisi." Onlar birer nota aslında bakarsan. Notalamak yani.

Bu sergide de kırk dokuz tane ayna var. Kırk dokuz, yedi renklerin, yani gökkuşağının yedi renginin yediyle çarpılması. Çocuklar yakalıyorlar, çağırıyorlar, yağmurun gökkuşağı renkleriyle gelmesini.

2022'de bir proje geldi bana. 14. yüzyılda kalan bir şapel, Fransa'da. Yarı kırk dökük. Fransa Devrimi'nde kiliseyi olduğu gibi yıkmışlar. Büyük bir katedrali yıkmışlar. Bir kısım kurtulmuş, kalmış. O proje geldi bana vitraylarını yapayım diye. Orada ise yardım istemedim. Sadece, "Benim," dedim, "üç torunum var." Onların, ufak bir cam köşesine onları istiyorum. Bir de benim bir asistanım var, onun da bir çocuğu var. Geriye kalan bütün camları ben yaptım.

Burada ise çok çok çok ferah bir sergi yapmak istedim. Herhalde bu, dünyamızın bu inanılmaz sıkışık zamanlarından geçtiğimiz için. Herhalde ben göremeyeceğim çünkü ben çok yaşadım bu İkinci Dünya Harbi'ni, ondan sonraki durumları, altmış olaylarını, yetmiş olaylarını...

Çocuk başladığımız o hâl, üstümüze bir şeyler ekleyerek ve katılarak devam eden bir süreç ve belki bir tek en saf haliyle parmak izimizi hâlâ taşıyoruz. Doğduğumuz parmak izine sahibiz. Çünkü aradan 30 yıl geçse de onun olduğu gibi kalacak hali o parmak izi. Her şey değişecek. Bütün görüntüsü değişecek. Bütün saflığı gidecek. Ama o çocuk hali, o renge batırılmış parmak anısı hep kalacak onunla.

Şimdi o mağaralardaki el izlerine bakın. Bizim ilk aletimiz bu. Bir mağara daha bulundu. Kaç bin senelik? 35 bin mi? Parmak izleri var. Araçsız dokunmak oluyor bu. Yani çocuğun annesine dokunması gibi. İlk o yani, ilk o tutuyor göğsü. Mesela ben pek ölçü kullanmıyorum. Metre, santimetre pek kullanmıyorum. Yükseklikse şurama kadar diyorum. 2010 yılında Galerist'te birtakım planları çizdim. Mesela Edirne'deki Selimiye'yi parmaklarımla ölçtüm sözüm ona. Ölçtüm ve onunla çizdim. Süleymaniye'yi çizdim. Aya-sofya'yı çizdim. Sinan'ın birçok yapıtını çizdim. Çok sevdiğim Louis Kahn'ı...

Bir de ben 2012'de galiba, öteki Arter'de bir sergi yapmıştım. John Cage'in Ryoanji diye bir partiyonu var. Ryoanji Bahçesi var Japonya'da, Kyoto'da. O zaman onun taşlarıyla bir şeyler çizmişti. Bir de bir müzik yaptı onu. Ve onun bir partiyonu bir desen gibidir. Şaheserdir. Ve bunu ben parmaklarımla, bütün partiküllerini çizdim. 72 metre sürdü. Onu burada gösterdik ve iki müzisyen gelip benim işime bakarak icra ettiler. Bir tanesi de Kudsi Ergüner. Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük ney ustası. Bir onu çağırdık. Bir de bir Japon flüt çalan bir adamı çağırdık. Onlar icra ettiler. O notalar da hepsi dokunma üzerine. Bu beni bir kırk yıldır takip ediyor. Fakat bunu gittikçe çocuklara armağan etmek istiyorum.

Yetişkinlerin güdümünde gibi algılanıyor sanat, sanat üretimi. Ama sanatçının çocukluğundan getirdiği her şey aslında o günkü sanatına ayna tutuyor bir yandan. Sanatçının çocukluğu aslında çok belirleyici sanatında. Çocukluğunuzdan bugüne sanatınıza katkı sağladığını düşündüğünüz neler getirdiniz?

Benim Çaylak Sokak sergisini bilirsiniz. Hepsi orada. Ben 22 sene burada, Türkiye’de sergi yapmak istemedim. 70’lerdeki olaylardan sonra, o gençlerin hapisanelere sokulması, vs. Olmadık teklifler geliyordu. Yok efendim, Paris’te Türk sanatçıları, ben böyle şeyleri hiç sevmem. Bir sergi için evet dedim, Resim Heykel Müzesi’nde yapacaktım ama sonra bu olaylar oldu, ben kesildim. Ama bu arada birtakım sergilere iş verdim, yaptım. Gerekli konulardaki işlere iş verdim. Fakat açmadım. Ta ki 80’lerin başında iki kız geldi, bir galerileri vardı. Ve oradan başladı, 86 yılında.

Şimdi 86 yılında herkes bekliyordu ki bu adam ne getirecek Fransa’dan, dünyadan. Hiçbir şey getirmedi. Hepsini buradan, çocukluğumdan kalan şeylerden aldım. Onları ben kaide olarak aldım. Bir de o zaman Sevim Burak’a çok yakındım ben. Çok arkadaşık.

Çocuklarla gerçekleştirdiğiniz anlarda, bu atölye çalışmaları olabilir. Sizin, “çocuklardan bunu öğrendim, bu yaşımda bunu kattı bana çocuklar” dediğiniz bir şey var mı?

Aslında büyük yaşlarda bunu fark ediyorsunuz, gökkuşağı da bunun işareti gibi, bozulmalar başlıyor. O çocuğun ilk bağırması, nefes alması, büyümesi, görmesi ve o çok özgür bir şekilde –birtakım ülkelerden bahsedemiyorum tabii– o büyük tazeliği hep kafamda kurcalayan bir insanım ben.

Onu acaba hangi aşamada kaybediyoruz hayatımızda?

O zamanların unutulmaması bence büyük zenginlik verir diye düşünüyorum. Ama bir yerde olursa tamamen serbest bakıyorum. Yani mesela suluboya çalışmaları beni aştı. Mesela Japonya’dan haber geliyor, sıcak suyla suluboya atölyeleri kurmaya başlamışlar. 12 kişi toplanıyor. Dörde katlayıp sırtlarını alıp, sıcak suların olduğu çeşmeler var, o yöreye gidip açıyorlar. Dört tane kabuğu koyuyorlar. Boyaların zaten hiç ağırlığı yok. Ve oradan çocuklar geliyor, bazen yaşlılar geliyor. Onlar böyle hani geleneksel şarkılar vardır ya, orada öyle yaşıyorlar. Her sene yıl sonu bana ve eşime on tane, yirmi, otuz tane bir hediye paketi gelir. İçlerinden mendiller, çaylar, yani onlar yaşatıyorlar ve bir de vermesini bilen bir ülke bu.

Gökkuşığı renkleriyle çocukların yağmur çağrısı bir yandan da bir aradalık üstüne. Yani Dolapdere ve etraftaki çocuklarla yapılan etkinlikler, bir ortak deneyime, beraber üretmeye çağrı niteliğinde.

Buradaki arkadaşların hangi okullara nasıl ulaşacaklarını onları tamamen onlara bıraktım. Çünkü burasını çok iyi biliyorlar. Yöreyi çok iyi biliyorlar. Ben de dışarıdan düdüğ öttürmedim yani.

“Baktığım Tek Şey Çocukların Yüzleriydi”

Fakat böyle bir şeyin yatay gelişmesini söyledim. Çocuklar tek tek toplayamazlar. Tabi okullardan geçtiler. Okulları müracaat ettiler ve onlar topladılar. Galiba 20-25 kişi geldi. Ondan sonra 15 kişi geldi başka okullardan. Bana fotoğrafları gönderiyorlardı. Baktığım tek şey çocukların yüzleriydi.

Mutlular mıydı?

Korkunç.

Bu sanatsal üretimde ortaklaşma ve üretim sürecini bir deneyim alanına dönüştürmek konusunda bir soru sormak istiyorum. Beraber üretmek zaten sizin pratiğinizde olan bir şey. Bundan sonra da benzer projeler düşünüyor musunuz?

Beraber olmayan işler, sergilerim var. Onun dışında başka sanatçıları çağırıp onlarla, çocuklarla ilişkide bir takım sergiden düşünüyoruz. Bunlar hepsi dalga gibi dağılıyor. Bütün bu hisleri kaybetmememiz lazım.